

Magnus Hagevi (red.): *Religion och Politik*. 241 sid. Liber, Stockholm 2005.

Titeln på denna bok, som är avsedd för introduktionskurser på högskola och universitet, fångar ett i högsta grad aktuellt tema. Boken består av tio kapitel som skrivits av åtta författare som alla är verksamma vid någon statsvetenskaplig institution. Hagevi har själv skrivit inledningskapitlet «Att förena religion med politik», ett om «Evangelikaler i svensk och amerikansk politik» och det avslutande med titeln «Sekularisering, vila i frid».

De övriga kapitlen handlar om «De kristna och kriget mot Irak». Här jämför författarna olika religiösa orienteringars sätt att argumentera för och emot krig. Utifrån aktuella förhållanden i USA:s krig mot Irak tar idéanalysen upp pacifismen, den katolska idéen om rättvist krig och traditionen om heligt krig. I kapitlet «Konflikter om Det Heliga Landet» analyseras religionens roll för konflikten mellan judar och araber. I kapitlet «Terrorism i religionens namn» undersöks hur såväl israeler som palestinier mobiliserar och motiverar människor genom religion. I kapitlet «Islamistiska partier som en länk till folket» presenteras islamistiska partier som valt bort våldshandlingar till förmån för fredliga politiska medel. I kapitlet «Europas kristdemokrati – partier och ideologi» beskriver författaren de kristdemokratiska partiernas bakgrund och ideologi. Vi tas med på en resa genom historien som börjar för över tusen år sedan. I kapitlet «Evangelikaler i svensk och amerikansk politik» jämför Hagevi i vad mån den politiska mobiliseringen skett på ett likartat sätt för amerikanska och svenska evangelikaler och jämför deras politiska åsikter. I kapitlet «Fragmenterad kristendom och ställningstagande till liv och död» undersöker författaren huruvida den svenska förvaltningen beaktar kristna idéer i sina politiska utredningar. I kapitlet «Islamiska stater» studeras den högsta formen av integration mellan stat och religion: teokratien.

De centrala begreppen i boken är «sekularisering» och «sakralisering». Även om det råder delade meningar om den exakta betydelsen av det första begreppet, ansluter sig Hagevi till den konventionella definition som säger att fenomenet består i att «*för allt fler människor och inom allt fler samhällsområden betyder religion allt mindre*» (s. 15). «Religion» har Hagevi tidigare gett en substantiell definition som säger att det rör sig om «*trossystem och beteenden vilka är relaterade till en perception av en transcendent verklighet som förenar dem som underkastar sig den i en gemenskap.*» (s. 12) Med «politik» avses

«*bestämmande beslut som fördelar såväl materiella som icke-materiella värden i hela samhället*» (s. 9). «Sakralisering» är ett begrepp som står i motsats till «sekularisering», dvs. det refererar till fenomenet att religion betyder allt mer för allt fler inom allt fler samhällsområden och inte minst inom politiken. En svagare tolkning av begreppet är att *intresset* för religion ökar.

I inledningskapitlet presenterar Hagevi en analysmodell som utgör en referenspunkt till framställningarna i de andra kapitlen. Han delar upp den religiösa marknaden i utbud och efterfrågan och betraktar dessa utifrån två analysnivåer: samhälle och sektor. Detta innebär att begreppen «sekularisering» och «sakralisering» kan studeras inom fyra områden. Schematiskt ser detta ut på följande sätt (s. 21):

		Religiös marknad	
		Utbud	Efterfrågan
Analysnivå	Samhälle	Integration mellan religion och politik	Religiositet påverkar politik
	Sektor	Religion	Religiositet

För att läsaren till fullo skall kunna tillgodogöra sig Hagevis förklaringar av detta schema, krävs nog att man är mera insatt i den kontroversiella religionssociologiska *rational choice*-ansatsen och debatten om den, som Hagevi refererar till i en not (44), än vad jag är. Men man kan läsa och lära mycket av de följande uppsatserna utan att alltför mycket oroa sig över de teoretiska subtiliteterna som döljer sig bakom detta schema.

I det sista kapitlet «Sekularisering, vila i frid» drar Hagevi samman trådarna i boken och diskuterar om sekularisering är en enkelriktad väg som det moderna samhället måste beträda eller om det är så att sakralisering, religionens pånyttfödelse. Guds återkomst är den rådande tendensen?

Svaret på denna fråga är att sekulariseringen i de flesta europeiska länder fortsätter, även om man kan observera ett nyvaknat intresse för religiösa frågor bland många unga. Men i den övriga världen, och speciellt i de delar som domineras av islam, är det snarare så att religionen håller på att få ett ökat inflytande på politiken och enskilda individer. Detta är något som få religionsvetare och samhällsvetare tycks ha räknat med för 30 år sedan, för att inte tala om alla de filosofer som sedan upplysningstidens dagar trott att vetenskap och sunt förnuft i det långa loppet skulle segra över alla former av religiös tro och all slags vidskepelse.

När vi nu kan se hur man i USA och på andra håll i världen börjar lansera «teorin» om intelligent design som lika vetenskaplig som evolutionsteorin och därför bör läras ut i skolorna, börjar man som anhängare av upplysningsfilosofins ideal undra om inte hela detta projekt i framtiden kommer att te sig som en parantes i människans utveckling.

Hur det än är med den saken, kan jag konstatera att Hagevi satt ihop en mycket intressant bok, som säkert kommer att kunna användas i en rad olika sammanhang. Det enda jag saknar är en problematisering av förhållandet mellan begreppen «religion» och «politik». Har man inte klart för sig hur begreppen förhåller sig till varandra, är det ju svårt att med säkerhet uttala sig om hur fenomenen kausalt förhåller sig till varandra både med avseende på individens föreställningar om världen och skeenden i samhället och historien. Snarare än att undersöka hur religion och politik påverkar varandra, kanske man skulle se dem båda som betingade av en tredje faktor, nämligen att människor är benägna att tro det som gynnar dem och deras vänner oberoende av om de har goda skäl för sina övertygelser eller inte.

Stefan Andersson

Kenneth W. Stevenson: *The Lord's Prayer. A Text in Tradition*. 290 sid. Fortress Press, Minneapolis 2004.

I Riksarkivet, i den gamla bibelkommissionens arkiv, finns ett antal handskrivna lappar med Fader Vår i olika lydelse. Kommissionen hade uppenbarligen velat få fram en ny översättning av denna centrala bön. Men så blev det inte. I en not i Ordförklaringar och sakupplysningar meddelar översättarna att de inte har ändrat på ordalagen i bönen utan låtit den stå i överensstämmelse med bönen gamla, allmänt brukade form. Men det ges ett exempel på hur den skulle ha översatts om de vanliga reglerna följts.

Det är mycket svårt att nyöversätta Herrens bön i en kultur som redan har den i en hävdvunnen form. Den nya bibelkommissionen tvekade dock inte, och i Nya testamentet från 1981 (= Bibel 2000) fick vi en version som kraftigt avviker från den gamla. Det går inte att bara sätta lappar på en gammal klädnad. Tolkningssvårigheterna är dessutom ovanligt många i Fader Vår.

Men debatten lät inte vänta på sig. Den varade i flera år, och kyrkorna sökte få bibelkommissionen att ändra på sig. Det gällde särskilt brödbönen och frestelsebönen. Det ekumeniska beslutet blev till sist att ta den nya översättningen men ändra «vårt bröd för dagen som kommer» till det mer prosaiska «det bröd vi behöver». Kyrkan valde att hålla sig till traditionen. Den mer eskatologiska tolkningen i Nya testamentet

1981 var visserligen lika gammal som de andra men hade fallit bort tidigt. De stora kyrkorna är inte så eskatologiskt intresserade.

Debatten är ännu inte avslutad. I det läget är det klokt att läsa ovan nämnda bok av Kenneth W. Stevenson, anglikansk biskop med säte i Portsmouth. På ett föredömligt sätt går han igenom bönen öden och äventyr från starten ända till idag. Efter att ha noterat några viktiga exegetiska arbetena från senare tid (Lohmeyer 1952, Jeremias 1966, Carmignac 1969 och kommentarer av Luz 1985, Davies and Allison 1988 och Stanton 1992) beskriver han de viktigaste översättningsproblemen i bönen. Merparten av boken ägnas sedan åt en analys av bönen under olika skeden i kyrkans historia. Till sist får läsaren en god sammanfattning av vad som hänt under de två tusen år som gått.

Det är klokt att beskriva tvetydigheter och tolkningssvårigheter i en text innan man börjar analysera dess receptionshistoria. (1) Vad betyder «vi» och «vår» i bönen? Jesu lärjungar eller alla människor? (2) Vilken slags fader? Allas skapare eller de troendes/döptas fader? En patriarkalisk fader? (3) Hur helgas Gud? Genom människors liv och gudstjänst eller genom Gud själv (eskatologiskt)? (4) Guds rike? Här och nu, i framtiden eller bådadera? (5) Kan människor göra Guds vilja? Har människan en fri eller bunden vilja? (6) Hör frasen «på jorden så som i himlen» till de tre första bönerna eller bara till den tredje? (7) Brödet? Vårt bröd för dagen? Vårt bröd för morgondagen? Det bröd vi behöver? Materiellt eller andligt eller bådadera? (8) «Såsom vi har förlåtit»? Ett villkor? Botens sakrament? Två helt olika typer av förlåtelse? (9) Prövningar i livet eller den stora sista prövningen? Leder Gud människor in i prövningar? Låter Gud människan provas av djävulen? (10) Är de två sista raderna en enhet? Det onda eller Den onde? (11) Vilken plats har de traditionella slutorden?

Analysen av olika katekeser, predikningar, utläggningar, parafraaser, metriska versioner, liturgier och liturgikommentarer med särskild uppmärksamhet på några utläggare i varje skede är bitvis mycket detaljrik, men författaren ger alltid goda sammanfattningar till läsarnas fromma. Mot slutet blir undersökningen något magrare, kanske delvis beroende på att materialet minskar. För 1800-talet John Keble, F.D. Maurice, N.S.F. Grundtvig och Charles Spurgeon, för 1900-talet Evelyn Underhill, Karl Barth, Dietrich Bonhoeffer, Primo Levi, Leonardo Boff och Andra Vatikankonciliet. Analyserna ger bl.a. följande resultat:

* Den västliga traditionen, från Tertullianus och framåt, har mest valt att läsa sju «böner» i Fader Vår (de två sista raderna är två böner), enligt Augustinus tre gudomliga och fyra jordiska, ett sjuttal som jämförs med Andens sju gåvor eller Jesu sju ord på korset. Brö-